

Ett runristandets samband med kristendomen (D-spets)

Runor synes vara ristade av en mängd orsaker. Till minne av en död anförvant, minne av heroiska färder, arvsrätter, berätta om sin makt, gårdsinnehav och mycket annat. Man kan skilja ristningarna med avseende på om de har något kristet inslag eller inte, i bild och/eller text. Jag diskuterar nedan helt kort en funktion som kristna tecknen eller antydningar i ristningarna kan ha haft.

Det tycks uppenbart att den stora mängden runstenar från 1000-talet står i någon relation till kristenhetens successiva inträde i dåtida begynnande Sverige. Särskilt tydligt framträder detta i Uppland. Diskussionen kring frågan har ofta inskränkt sig till huruvida den som namnges på en korsförsedd sten har varit kristen eller inte. Eller t.o.m om stenen var kristen, hur nu en sten kan vara kristen. Det är min mening att saken måste ges flera tolkningar, andra eller kompletterande, och att text och andra uttryck på stenen eller hällen, måste ses mera som en helhet, tillsammans med alla publika runskrifters samlade effekt.

I jämförelse med ristningar som nämner t.ex utlandsfärder är de kristna tecknen på stenar väldigt många. Utlandsfärder nämns överhuvud taget i ett relativt fåtal av inskrifterna, medan någon form av kristet inslag finns i väldigt många. T.ex i Vallentuna socken, ett koncentrat av runristningar i Uppland, är 95% av ristningarna på något sätt behäftade med kristna uttryck. Dessa uttryck är inte alltid uppenbara och tydliga och kanske var det meningen att vissa stenar skulle betraktas med samma tveksamhet i det avseendet, som nutidens uttolkare kan känna.

Att avge ett kristet uttryck, mer eller mindre fördolt, eller att låta bli, bör i den tid när spänningar mellan dessa båda sidor var som störst, ha setts som klara politiska ställningstaganden. Religion och politik var i dessa tider i det närmaste samma sak. Stenar restes och hällar ristades då med detta budskap intill vägar, särskilt broar där trafik koncentrerade sig, liksom samlingsplatser av olika slag, etc. Budskapen i bild och text skulle kunna ses av många. Att rista och tala om att någon byggt en bro för sin själs skull vore ju för de vägpasserande värt ett ”jasså” om stenen inte dessutom hade funktionen att ta ställning i den inte alldeles okontroversiella sak – särskilt i Uppland - som gällde den gamla eller nya tron. Dessutom kan vi lätt inse att bilden – oftast korset - uppfattades först och gav en kristen kontext till det efterföljande läsandet.

Vi kan således se de publika ristningarna som ett vida utbredd propagandamaskineri, där det kristna budskapet, tydligt eller underförstått, var överlägset mest framträdande, åtminstone i

trakterna av Vallentuna. Om det var flera personer namngivna på stenen, kunde detta ses av betraktaren som att flera stod bakom stenens budskap, vilket ytterligare kunde stödja budskapets kraft. För redan nytroende torde effekten ha varit bekräftande och samhörighetsskapande, icke minst viktigt i en tid när tvivel och vankelmod inför den nya tron kunde smyga sig på. Bl.a därför kunde det vara viktigt att nämna alla personer som stod bakom, särskilt de som fortfarande levde.

Det är numera i huvudsak erkänt att Uppland låg relativt sent i kristnandet i jämförelse med Götalandskapen. Vi kan i runristningarnas antal möjligen uttolka att sistnämnda landskap inte var så långt framme i runristandets konst och tradition när kampen om lärorna var som hetast. Kanske var efterfrågan på vackra bilder och runtexter för att manifesteras sig och sin ideologi mot omvärlden därför mindre i Götaland när kristendomen etablerades.

Maktstrukturerna i den sena vikingatiden torde också ha varit mycket olika i de olika landsdelarna. Vi har inte några starka tecken på den typ av inflytelserika personer som t.ex Jarlabanke i Götalandskapen. Åtminstone saknas där motsvarande högdragna manifestationer i runors form.

Under 1000-talet var i Götalandskapen kristnandet i hög grad genomfört sedan länge, vilket i skrivande stund understryks av den rest av en stenkyrka från 800-talet som nyligen undersökts i västgötska Varnhem. Kanske är det ett rättvist intryck att religionsbytet hade fått längre tid på sig i Götaland, att den nya religionen fick tid att sätta sig i ett lugnare tempo än i norr och därmed att någon manifestationshets i form av runristade inte fann sin mening. Åtskilligt tänkande kvarstår kring dessa frågor.